vienagaliai skaldytiniai nuoskaloms ir netaisyklingoms skeltėms skelti. Neolitui priklauso ir gludintų akmeninių kirvelių fragmentai bei keramika su augalinėmis priemaišomis, papuošta duobutėmis ir šukiniu įspaudu.

Tiriant maždaug 80 kv. m dydžio plotą po 1993 m. ištirtu pilkapiu, buvo rasti 6 apdirbti titnagai; dar keliolika buvo rasta pilkapio sanpile. Galima teigti, kad akmens amžiaus gyvenvietės riba siekė 3-osios viršsalpinės terasos šlaito apatinę dalį.

Tomas Ostrauskas, Dalia Butrimaitė

Upėtų akmens amžiaus gyvenviečių tyrinėjimai

Upėtų 1-oji akmens amžiaus gyvenvietė, Telšių raj., Varnių apyl., yra Upėtų miške, šalia Donauskų vienkiemio. Tai nedidelė kalvelė į V nuo sodybos, kitados buvusi sala, šalia Rešketos upelio. Prieš kelerius metus kasant tvenkinį, greta kalvelės esančiame durpyne, maždaug 2 m gylyje, buvo rastas šiaurės elnio ragas su pjaustymo žymėmis. Šis radinys, kaip ir nemaža titnago dirbinių, surinktų minėtoje kalvelėje, pateko į Telšių "Alkos" muziejų.

Norint nustatyti gyvenvietės chronologiją ir išlikimą, buvo ištirta 30 m ilgio ir 1 m pločio perkasa - kalvos šlaito pjūvis ir 7 1 kv. m dydžio šurfai. Kalvelės viršuje ir šlaite po 14-22 cm suartu sluoksniu slūgsojo rausvas geležingas smėlis, giliau pereinantis į gelsvą ir baltą smėlį. Kalvos šlaite po arimu ir 7-50 cm storio smėlio sluoksniu slūgsojo molis ir aleuritas. Viršutinėje kalvos dalyje aptikta arimo suardyta ir išsklaidyta pilkai rudo smėlio su angliukais maždaug 0,55 cm skersmens ir 0,25 cm gylio dėmė

(laužavietė). Laužavietės liekanose pavyko rasti 4 keramikos, liesintos smėliu ir grūstu granitu, fragmentus. Kalvelės šlaito apatinėje dalyje po suartu durpių sluoksniu pasirodė suplautas melsvo šlyno ir dumblo su smėliu ir durpėmis 8-22 cm storio sluoksnis. Melsvajame sluoksnyje rasta keletas titnago dirbinių ir nuoskalų, akmeninis kirvelis. Jie, matyt, buvo nuplauti nuo kalvos viršaus. Žemiau, durpyne, kultūrinio sluoksnio pėdsakų nepastebėta. Ir perkasoje, ir šurfuose, radiniai surinkti iš suarto sluoksnio.

Tyrinėjimų metu gyvenvietėje rasta įvairialaikės medžiagos: 1 lancetinis, 2 trapeciniai antgaliai, galinių ir šoninių gremžtukų, gramdukų, grąžtelių, ašmenėlių, peilis, skelčių dalių, akmeninių galąstuvų dalių, akmeninis įtveriamasis kirvelis, 1 fragmentas keramikos, liesintos augalinėmis priemaišomis ir šamotu (?) , 4 keramikos su smėliu ir grūstu granitu fragmentai, taip pat skaldytų akmenų ir kvarcito.

Radiniai leistų teigti, kad šioje vietoje buvo gyventa vėlyvojo mezolito ir neolito laikotarpiais. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis visiškai sunaikintas ilgamečio arimo.

Upėtų 2 - oji akmens amžiaus gyvenvietė yra į P nuo Donauskų sodybos ūkinio pastato, šalia tvenkinio ir toliau. 1993 m. vasarą Renata Donauskaitė archeologams perdavė šioje vietoje surinktus titnago dirbinius ir skaldą. Tarp jų dėmesį patraukė gražus dirbinių su melsva patina kompleksas: dvigalis laivelio tipo skaldytinis, amorfinis skaldytinis ir skaldytinių dalys, gremžtukas ir grandukas iš nuoskalų, grąžtelis, kelios skelčių dalys, nuoskalos, labai aukšta (4,3 cm) siaura trapecija iš nuoskalos. Šie radiniai datuotini ankstyvuoju mezolitu.

Kadangi tikėtasi rasti mažai pažeistą šio laikotarpio kultūrinį sluoksnį (ieškota šiaurės elnio rago "šeimininko"), čia ištirta sep-

tyniolika 1 kv. m dydžio šurfų. Šis laukas apima šlaitą, nuolaidėjantį iš R į V ir pereinantį nuo smėlio kalvos į durpyną, kuriame ir buvo rastas minėtasis šiaurės elnio ragas. Šurfų linija buvo siekiama padaryti šlaito pjūvį, o kitose vietose - patikrinti, ar nėra išlikusio kultūrinio sluoksnio.

Kalvos viršuje, po 16-35 cm storio ariamu sluoksniu, buvo gelsvas gylyn baltėjantis smėlis be jokių kultūrinio sluoksnio žymių. Šlaite, arčiau durpyno ir perėjimo į durpyną, po ariama žeme ir kartais po durpių tarpsluoksniu, buvo matyti 5-15 cm, retkarčiais iki 40 cm, storio suplautas baltas smėlis su organinėmis dalelėmis ir angliukais. Giliau gulėjo rudo smėlio arba durpių tarpsluoksnis, o po juo gelsvas šviesėjantis smėlis. Negausūs titnago dirbiniai buvo surasti ariamame sluoksnyje ir suplauto balto smėlio su organika sluoksnelyje, į kurį, matyt, patekę erozijai veikiant kalvos viršų. Šiame sluoksnyje rasta medžiaga datuotina neolitu. Tai trapecinis strėlės antgalis, grąžtelio smaigalys, keli grandukai, nuoskalos ir rausvo gintaro gabalėlis.

Durpyno pakraštyje, po 20 cm suartu ir 30-35 cm durpių sluoksniais, slypėjo 3-5 cm storio tarpsluoksnis su angliukais, degėsiais ir lazdyno riešutų kevalais. Šiame tarpsluoksnyje rasta apatinio šerno žandikaulio kairioji pusė (nustatė D. Duoba). Giliau buvo 23 cm storio durpių su sapropeliu sluoksnis ir baltas smėlis.

Kadangi šurfuose nebuvo aptikta dirbinių su melsva patina, reikia manyti, kad jie buvo iškasti iš tvenkinio dugno ir paskleisti lyginant žemes.